

— Es visus aicinu — rakstiet atmiņas, lai paliek vēsturē, citādi var iznākt, ka nekas nav bijis. Vēsture ir vienīgā saikne, kas mūs saista ar pagātni, un vienīgās saknes, kas baro un dara dzīvu ikvienu tautu, — pārliecināts Jānis Būmanis, kurš bija to apbalvoto skaitā, kuri saņēma nesen atjaunoto Latvijas valsts apbalvojumu Atzinības krustu.

... saknes, kas dara dzīvu ikvienu tautu

Vispirms gan J. Būmanis kopā ar dzīvesbiedri Dzidru uzslavē "Latvijas Avīzi" un "Mājas Viesi". Žurnālisti rakstot drosmīgi, atklāti, raksta patiesību. Interesanti esot lasīt atsauksmes, viedokļus un komentārus. Saistot vēstures apcerējumi, raksti par literatūru. Dzidras kundzi aizrauj ceļojumu apraksti. Bet, atgriežoties pie Būmaņkunga mūža grāmatas, autors to komentē īsi: — Esmu izpētījis visas svarīgākās Rudzātu pagasta dzīves jomas un iedzīvotāju likteņus, sākot no 1535. gada līdz mūsdienām. Pievienotas apmēram 300 fotogrāfijas, 65 tabulas, kā arī brāļa Edmunda Būmaņa sastādītie 26 vecāko pagasta dzimtu ciltskoki. Grāmatas pirmā vāka noformējumam izmantots attēls ar līnu lauku. Tas tādēļ, ka 20 gadu laikā (no 1922. līdz 1942. gadam) līnu sējumu platības pagastā pieauga no 254 līdz 800 ha, pagastam kļūstot par vienu no lielākajiem līnu audzētājiem toreizējā Daugavpils apriņķī.

Daudzi autoram pārmet grāmatas nosaukuma izvēli — laikam viņš kaunoties par savu latgalisko izcelsmi. Uz to Jānis Būmanis nenoguris skaidro: — Nosaukums "Mazā Zemgale laikmetu griežos"

izvēlēts vairāku iemeslu dēļ. Kad 1936. gadā tiek iesvētīta jaunā Rudzātu sešklasīgā pamatskola (lielākā Latgalē), Izglītības ministrijas pārstāvis, uzrunājot audzēkņus un viesus, uzsver, ka Rudzātu pagasts ar auglīgajām prudvām esot kā mazā Zemgale. 1935. gadā 80% no zemnieku saimniecībām ir vidēji lielas un lielas (ar 15 – 30 un vairāk ha), bet valsts mērogā tādās ir tikai 36,6%. Pētot padomju laika dokumentus, konstatēju, ka pagastā uzrādītas 66 jeb 10,64% tā saucamo kulaku saimniecību, bet Latvijā vidēji tādās bija tikai 3,4% katrā pagastā. Bija daudz leģionāru, pretošanās kustības dalībnieku, pēc kara uz Rietumiem emigrēja ap 200 iedzīvotāju. Šie skaitļi ir kā apliecinājums teiktajam par mazo Zemgali, kur dzīvoja un strādāja čakli, turīgi un savu zemi mīloši cilvēki.

Jānim Būmanim vienmēr esot jāstāsta arī par to, kāpēc ķēries pie dzimtā novada izpētes.

— Rudzātu vidusskolā bija salidojums. Direktors lepojas, ka izpētījuši savas skolas vēsturi. Es prasu — vai skolotāju Raudīvi zināt? Un Zalāni? Nē, nezina. Bet šie pedagogi vēl dzīvi! — izsaucos. Direktors aizbildinās — viņi skolas vēsturi pē-

tījuši no 1950. gada. It kā pirms tam nekas nebūtu bijis. Iespējams un, kad brālis Edmunds, toreiz Latvijas represēto priekšnieks, devās uz arhīvu, gāju viņam līdz. Norunājām — es pētīšu pagasta vēsturi, viņš lai liek kopā dzimtas koku. Ar dziļu cieņu pieminu savus skolotājus — Martu Brici, Almu Zoli, Veru Irbi-Irbīti, Alvīni Jaudzemi un citus, kuri manas paaudzes skolēnos ieaudzina dzimtenes mīlestību, darba mīlestību, patriotismu. Viņu vārdi saskaņēja ar viņu darbiem — daudzi iesaistījās nacionālajā pretošanās kustībā, tika arestēti un tiesāti.

Arhīvā J. Būmanis kā politiski represētais drīkstējis skatīt tikai savu lietu. Bet, ticis tādā krātuvē, izpētīja ap 200 sava pagasta iedzīvotāju dokumentus. Viņi tiesāti, nošauti, izsūtīti. Pēc čekas protokolliem redzams, ka pratināšana visbiežāk notikusi naktīs. Pulksten vienpadsmitos, kad tā sākās, cilvēka paraksts vēl salasāms, pēc pratināšanas pulksten piecos — ķeburi, ne paraksts. Skatot dokumentus, atklājies, ka vienu ģimeni komandantūra no Sibīrijas pieprasījusi Latvijas PSR Iekšlietu ministrijai noņemt no specuzskaites. Tā bijusi

Kāds esi, lasītāj!

Dienā, kad Ķegumā apciemojam mūsu pastāvīgo, ilggadējo lasītāju JĀNI BŪMANI, izrādās, tiek gaidīti vēl kādi ļaudis — speciālisti, kas Jāņa datoru pieslēgšot internetam. Lai varētu palasīt avīzes, sazināties ar bibliotēkām, pasūtīt dažādus materiālus. Pēdējos gados, meitas mudināts, viņš iemācījās rakstīt ar rakstāmmašīnu, jo "paša rokraksts esot nesalasāms". Pēc tam nopirka datoru un apguva arī to. Šīs prasmes bija nepieciešamas kāda cita ļoti būtiska darba veikšanai: Jānis Būmanis ir pamatīgi izpētījis sava dzimtā Rudzātu pagasta vēsturi — notikumus un cilvēku likteņus. Trīspadsmit gadu darbs apkopots grāmatas "Mazā Zemgale laikmetu griežos" vairāk nekā 900 lappusēs.

kur atradies tēva bataljons. Kad līgava tādā veidā atvesta uz Rudzātiem, trešajā dienā klāt policisti — jābrauc atpakaļ. Mamma pateikusi — metīšos kaut āliņģi, bet atpakaļ nebraukšu! Katoļu mācītāji nav gribejuši abus laulāt, jo līgava pareizticīgā. — Tad uz jūsu sirdsapziņas būs mana dvēsele! — tā mamma. Un viņus salaulāja. Māte bijusi tā, kas uzstājusi — viņu bērni būs vietējā ticībā un runās vietējā valodā.

— 1941. gadā mūsu ģimeni neizsūtīja. Izrādījās, savu lomu nospēlēja kāds vecs notikums. 1924. gadā mans papus braucis uz Daugavpili, uz apriņķa centru. Atpakaļceļā ieliet Livānu krogā paēst vakariņas, bet tur divi piedzēruši veci strīdas ar krodzinieku. Kas par lietu? Nodzēruši desmit latus, bet naudu nemaksā. Krodzinieks tūlīt sauks policistu. Tēvs saka — tie mana pagasta cilvēki, es par viņiem samaksāšu. Paldīs, paldīs, — tā abi un solās parādu atdot, bet vēl šo dien dod. Taču paiet 16 gadu un pie varas nāk viņu dēli. 1941. gada jūnijā pavēlā vakarā papam paziņo — būs briesmīga nakts, bet tavi desmit lati par mūsu tēviem nav aizmirsti. Mūsu ģimene toreiz nebija sarakstos, mūs izsūtīja 1949. gada 25. martā.

Šķirstot vēsturisko monogrāfiju, ielūkojoties desmit lappušu garajā saturā, personu rādītājā ar simtiem uzvārdu, vairs nebrīnos, ka darbs prasījis astoņu gadu pētījumus arhīvos, tad trīs gadus, lai šos materiālus apkopotu, uzrakstītu un ievadītu datorā.

— Patiesībā tāda grāmata man nebija pat iecerēta. Iepriekš biju uzrakstījis atsevišķus izdevumus par aizsargiem, mazpulkiem, par pagasta reliģisko dzīvi. Man ieteica tos papildināt un salikt kopā. Meita rediģēja, ieskanēja attēlus, uzrakstīja pat Rudzātiem veltītu dzeloli.

Pateicoties diviem ļoti dāsniem atbalstītājiem — represētajiem, kuri ziedoja lielas summas, grāmatu bija iespējams laist klajā. Tagad priekšā jauns uzdevums — Jānis atradis piecas burtnīcas ar sava vectēva teiktajām pasakām, teikām, dainām. Bet pavisam Rudzātos, izrādās, ir pierakstītas ap 3600 tautasdziesmu. Viņš iecerējis šo folkloras bagātību papildināt ar fotogrāfijām un ziņām par teicējiem, kā arī par tiem cilvēkiem, kuri šīs dainas un pasakas pierakstījuši. Bet, runājot par šodien, Būmaņa kungs velk paralēles ar citiem laikiem:

— Kad 1940. gadā nodibināja padomju varu, daudzus skolas pārzīņus, kurus uzskatīja par varai nelovjāliem, nomainīja, vēlāk izsūtīja. Policistus pieņēma darbā uz diviem mēnešiem, tad par neuzticību atbrīvoja un vēlāk arestēja, mana pagasta policistu nošāva. Juristus sūtīja uz Rīgu, uz trīs vai sešu mēnešu kursiem, visus nomainīja. Šodien mūsu neatkarīgajā valstī bez vismazākā satraukuma strādā bijušie varasvīri, miliči, stukači un viņu bērni. Zinot, kādi upuri nesti Latvijas valsts vārdā, tas sāpina.

Rīta Ruska, L. Vasiļūnas foto